

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

פסחים כ עמוד א'

בגמ', האי בשר דאיתכשר במאי וכו' כגון שהיתה פרה של זבחי שלמים והעבירה בנהר ושחטה ועדיין משקה טופח עליה.

א. נחלקו רש"י ותוס' (בסוגיין, וכן בחולין ל"ו:) כיצד נעשה ההכשר, לרש"י ע"י שנפל המשקה על העור לא הוכשר הבשר לקבל טומאה, ובעי שהמים יהיו על האוכל-הבשר ממש, ולכך מפרש רש"י: "ואי אפשר שלא יפול מן המשקה על הבשר כל שהוא בשעת הפשט". ור"י בתוס' חולק על רש"י ופירש "דעל ידי העור הוכשר הבשר דבהעור והרוטב (חולין ק"ח): פליגי אי יש יד להכשיר, אבל לכולי עלמא יש שומר להכשיר ובכל העור באו מים בעודם מחוברים".

וחזינן מתוס', שמה שרש"י לא רצה לפרש שהמים שנפלו על העור מכשירים, כיון שעור אינו אוכל, אלא הוא השומר של הבשר, ולרש"י צריך ההכשר להיות באוכל עצמו ולא בשומר. ותוס' משמע ליה מסוגיין הגמ' בחולין, דבהכשר לשומר לא היה כלל איבעי' בגמ', וכל האיבעי' היה רק ביד של האוכל, שאינו כל כך הכרחי לאוכל כמו שומר.

ב. אמנם לכשנעיין, נראה, די ש כאן מחלוקת נוספת בין רש"י לתוס', דרש"י כתב "ואי אפשר שלא יפול מן המשקה על הבשר כל שהוא בשעת הפשט", ותוס' כתבו "ובכל העור באו המים".

ויש לעיין, דגבי טומאה למדנו שאם מקצת האוכל נהיה טמא, כל המחובר אליו נטמא, ואפילו מה שאינו מחובר עם הוא מצורף בכלי אחד נטמא או מה"ת או מדרבנן, אמנם לגבי להכשירו לקבל טומאה, האם בעי שכל האוכל יוכשר, או שגם אם רק חלקו יוכשר, יחשב שכולו הוכשר.

ויש כמה נפק"מ בזה, האחד, שאם חלק מהאוכל הוכשר, והטומאה נגע בחלקו השני שלא הוכשר, האם נטמא האוכל או לא? ואת"ל שלא יטמא האוכל בכה"ג, מה יהיה הדין כשחלק מהאוכל הוכשר, ובאותו חלק נגע הטומאה, האם החלק שלא הוכשר יהיה אף הוא טמא כי הוא מחובר לאוכל טמא, או שלא.

ולכאורה מדיוק לשונו של רש"י מוכח, שדי שההכשר יגע בבשר בכל שהוא, ואז נחשב שכל הבהמה מוכשרת לקבל טומאה, ואף אם המחט הטמאה נמצאת במעיה, כל הפרה טמאה.

אמנם לפי תוס' שכתב "ובכל העור באו המים", יש לדון האם בעי הכשר בכל האוכל, או שרק בשומר, שתוס' החמיר שאף הכשר של העור – השומר מכשיר את האוכל לקבל טומאה, לא סגי בחלק מהשומר, אלא בעי כולו, אמנם אם יגע ההכשר באוכל עצמו, סגי שיגע בחלקו ויכשיר את כולו לקבל טומאה.

ובאמת הר"ן בחידושו על אתר שהקשה על רש"י נקו' התוס', והביא את פירוש ר"י בתוס', לא כתב לשון זה "ובכל העור באו המים", וז"ל הר"ן: "לפיכך פי' ר"י ז"ל דע"י העור נכשר הבשר דבפ' העור והרוטב פליגי אמוראי אם יש יד להכשר אבל לכ"ע יש שומר להכשר ואף על פי שבאותה שעה היתה הבהמה חיה ולא היתה ראויה להכשר, הואיל ועדיין אותו משקה שקבלה בעודו מחובר הוה טופח עליה רואין אותה שהוכשרה במים מחוברין", [וכן תוס' בחולין ל"ו]: שמקשה ומתחך כבסוגיין לא כתב לשון זה "ובכל העור באו המים".

ג. ויש לי הצב"י הרהורי דברים בזה כתלמיד הדין לפני רבו, דלעיל בגמ' גבי צריד של מנחות, נחלקו רש"י (בסוגיין) עם רבינו גרשם ותוס' (חולין ל"ו:) מה היתה איבעי' ריש לקיש, דלרש"י המנחה נחשבת לאחת על ידי צירופה בכלי, אך רק מקצתה הוכשר לקבל טומאה, כי השמן לא נגע בכולה, והשאלה היא אם מכשיר את כולו שנחשב לאחת על ידי צירוף הכלי. ותוס' (חולין שם) אף שמזידים בסוף דבריהם דלשון "צריד" משמע כפי' רש"י [ועי' לקמן מה שהבאנו מתוס' הרא"ש], אך עכ"ז הקשו על פירוש, דאם כבר ניתן השמן בכלי, יכשיר את המנחה כולה, מדין צירוף כלי. וכמו שמצאנו דמהני צירוף לקבלת טומאה. לכך פירשו רבינו גרשם ותוס', דאיירי כשעדיין לא נתן כלל שמן במנחה או מנחת קנאות שאין בה שמן אי מדין חיבת הקודש תוכשר לקבל טומאה, [ומדרש"י חולק על רבינו גרשם, מוכרח שבדווקא לא רצה ללמוד שמירי ביבש וזו"ק].

וראיתי שהג"ר ברוך דוב פוברסקי שליט"א בספרו 'בד קודש' (בסוגיין) רוצה לתלות זאת במחלוקת הראשונים מה עושה הכשר לאוכל, ונרחיב קמעה בזה: דהנה נחלקו הראשונים בפירושים עה"ת בגדר הכשר. רש"י (ויקרא י"א, לה) כתב, "שלא הקפידה התורה אלא להיות עליו שם אוכל". וכן כתב בספר החינוך (מצוה קס), "שאיין דין טומאת הפירות וטהרתן עד גמר מלאכתן וכו' שלא יהיו נקראים אוכל עד שיוכשרו במים". והרמב"ן (שם) כתב, "וטעם הכשר בעבור כי לכלוך השרץ והמטמאים ידבק במאכלים בלחות ולא כן ביבשים. ועשתה התורה הרחקה יתירה לטמא המוכשרים במים וניגבו, שלא ניתן דברינו לשיעורין".

ורוצה הגרב"ד שליט"א לתלות מחלוקת רש"י ותוס' בצריד של מנחות במחלוקת זו, וז"ל: "ונראה דתליא בשני הדרכים בענין הכשר. דלרש"י לשיטתו, לא שייך ענין צירוף כלי להכשר. שהרי אותו חלק שלא הוכשר, אין בו תורת אוכל. ומה יועיל לו הצירוף לאוכל. אבל להמבואר ברמב"ן דההכשר הוא דין בקבלת הטומאה, שפיר מהני לזה צירוף כלי, כמו דמהני לעצם קבלת הטומאה".

אמנם, פירושו מוקשה מאוד מדברי רש"י בהמשך סוגייתנו שהבאנו לעיל, שבבשר הפרה סגי שנגע המים במקצה וכל הבשר נהיה מוכשר לקבל טומאה, ולפי ביאורו של הגרב"ד, מה היה האיבעי' של ר"ל אליבא דרש"י, ואדבא נפשטה האיבעי' דהכשר במקצת האוכל – משוי לכולו כאוכל?

ביאורים ומילואים - על סדר הדף היומי

[ד]. ובעניי כתלמיד הדין לפני רבו אפרש שיחתי והבנתי במחלוק' רש"י ותוס', דזה היה ברור לרש"י שהכשר במקצת אוכל משוי ליה הכשר לכל האוכל, אך זה ברור שהכשר לאוכל אחד, אינו יכשיר אוכל אחר המופרד ממנו, ובעי' של ר"ל היה האם החידוש של צירוף כלי מדרבנן [דהכי קיי"ל] הוא רק לגבי הטומאה, או אפילו לגבי הכשר הכלי, וכיון שהשמן נבלל רק במקצת המנחה, וכל שאר המנחה נפרדת ממנה, אלא היא רק נחשבת כאחת בגלל צירוף הכלי, לכך הסתפק ר"ל - אליבא דרש"י - אי כולה מוכשרת אף שהשמן נגע רק במקצתה, ע"י צירוף הכלי שעושה את כל האוכל למחובר ולאחד, או שאמרינן צירוף רק לענין טומאה שנעשה כמו אחד אך לא שנעשה ממש אחד ולכך גבי הכשר לא יהי.

אמנם תוס' למדו, שדין טומאה והכשר טומאה חד הוא, ואי צירוף לענין טומאה מהני, אף לגבי הכשר יהני, דהיה להם פשוט דהצירוף עושה האוכל לאחד, ולכל דיניו.

ואין ביהמ"ד בלא חידוש, ותיתי לי שזכיתי היום - כ"ד כסלו תשפ"א - למצוא מפורש כדבריי הנ"ל, בשי' הגליון שנדפס בתוס' הרא"ש חולין (ל"ו), ובתחילה תוס' הרא"ש מביא את דברי התוס' הנ"ל ומפרש כדבריו שהמנחה היתה בלא משקה כלל, ואחר כתב וז"ל: ומיהו לשון צריד קשה דמשמע מקצתה לחה ומקצתה יבשה, ונראה לי דכשנתן השמן היה מקצת הסלת בגודש הכלי ואין הכלי מקדש ומצרף אלא מה שבתוך הכלי כדאיתא בפ"ק דמנחות כגון שהחזירו לביסא גדושה. גליון - ור"מ מתרץ קושייתם על רש"י, דמאי דאמר שכלי מצרף כל מה שבתוכו ילמד דרשא דכף אחת דאין אנו יודעין לאיזה ענין מצרף מן המפורש במקום אחר בכלי חרס שהוא מלא חרדל שהוא הצירוף לענין טומאה, וכן יהיה זה לטומאה ולא להכשר".

[ה]. ואכתי ו"ל, דתוס' נחלקו עם רש"י גבי צירוף כלי, דכיון שעושהו אחד למאכל, הוי אחד לכל דבריו, אף לגבי הכשר, אמנם לגבי שומר שהוכשר, ו"ל שבהא יודו שעד כדי כך לא אמרינן בשומר, שאף בהוכשר מקצתו יכשיר את כל האוכל, וצריך שהמשקה יגע בכל העור כמו שכתבו בסוגיין בפסחים.

וסעד לדברי מצאתי **ביחודשי רעק"א** (חולין ק"ה), דבתו"ד על תוס', מבאר שי' רש"י שס"ל שכמו שצירוף כלי הוא רק לטומאה ואינו משווי לגבי הכשר, ה"נ שומר אף שלגבי טומאה מצינו שמטמא, אך לגבי הכשר לא. ותוס' ס"ל ששומר הוא כמו צירוף עיי"ש, אמנם עדיין יש לחלק, דהבכשר בצירוף המשקה נגע באוכל עצמו, וכיון דאמרינן דהצירוף משוי לו כמחובר, הוי כנגע בכל האוכל, אמנם השומר הוא ודאי אינו אוכל, אלא טומאתו משפיעה על האוכל מדין צירוף, וא"כ יש בוודאי עדיין לחלק ולומר, שלגבי הכשר צריך שכולו יוכשר ולא מקצתו, ודו"ק בזה, ויש עוד להאריך בזה, כי שומר צריך שיהיה "שומר" ולא רק מעטפת, וצריך לברר כמה חלקים מהעור הוא שומר, וכמה הוא מעטפת, ויש לדייק בהלכ' טריפות בזה, ואכמל"ב.

פסחים כ עמוד ב' - "בעניני חנוכה"

בגמ', אם על השמן שנפסל בטובל יום, שמדליקין אותו בנר שנטמא בטמא מת.

[ו]. והיינו שהשאלה היא רק אם מותר להדליקו בכלי טמא מת, אך על עצם הדלקת הנר ברור שמותר לכהן להדליק נר משמן טמא, וכן פסק **הרמב"ם** (פי"א מהלכות תרומות ה"א) שמותר לכהן להדליק שמן של תרומה שנטמא, והוא ע"פ הגמ' ביבמות (ע"ד). ואני הנה נתתי לך את משמרת תרומתי וכו' בשתי תרומות הכתוב מדבר וכו'. וא"כ מותר ואף מצוה לכהן להנות מתרומה טמאה.

ובירושלמי בסוף מסכת תרומות, יש נידון האם מותר להדליק נרות חנוכה בשמן של תרומה טמאה, כי הופך זאת לאיסור הנאה, כי הנרות הללו קודש הם ואין לנו רשות להשתמש בהם? "מהו להדליק שמן שריפה בחנוכה אמרין דבי רבי ינאי מדליקין שמן שריפה בחנוכה, אמר רבי ניסא אנא לא אנא חכים לאבא, אימא הוה אמרה לי אבוך הוה אמר מי שאין לו שמן של חולין מדליק שמן שריפה בחנוכה".

ונחלקו שם המפרשים בביאור שמועה זו עי' פ"מ וקרה"ע"ד). יש שפירשו שהנידון היה אם מותר לישראל להדליק נר חנוכה בשמן שריפה בלי רשות כהן משום שמצוות לאו ליהנות ניתנו או לא. וכן יש מרבתינו שלמדו שהספק היה אם מותר לכהן להדליק נר חנוכה או לא משום כתותי מיכתת שיעוריה וחסר בשיעור השמן. ולפי מהלכים אלו אין הכי נמי היה פשוט שאין בעיה לכהן להדליק, למרות שנאסר השמן בהנאה משום נר חנוכה. וכן משמע ברמב"ם (פי"א מהלכות תרומות ה"ה) שרק לישראל אסור לכתחילה להדליק נרות חנוכה בשמן של תרומה טמאה, אך לכהן לכאורה מותר לכתחילה.

אמנם ה'פני יהושע' (שכת כ"א). מאריך בזה, ובתירוצו השני כתב וז"ל: "אלא דלכאורה היה נראה לי עוד טעם אחר דשמן שריפה אסור להביאו לבית הפסול או להפסידו וכיון דקי"ל מותר השמן שבנר חנוכה עושה לו מדורה בפני עצמו ושורפו הרי מפסידו ומביאו לבית הפסול... ולפי מ"ש אתי שפיר דאתא למעוטי שמן שריפה דאין מדליקין במקדש, דאפילו למאן דאמר טומאה הותרה בציבור ושרי להדליק בטומאה, אפילו הכי אסור להדליק שמן שריפה במקדש, משום שמביאו לידי פסול שאסור בהנאה ולהשתמש לאורו, כן נראה לי נכון, עכ"ל.

וא"כ חזינן שיש איסור לגרום לשמן של תרומה טמאה שיהיה אסור בהנאה, וכן הנאה של מצוות הדלקת נר חנוכה לא מיקרי הנאה. ועל פי שיטתם לכתחילה אין להדליק נרות חנוכה בשמן תרומה טמאה. ואין הכי נמי לשאר כל הפירושים הדבר מותר לכתחילה.